

HİKMET KIVILCIMLI KİTABI
Seçme Metinler ve Üzerine Yazılar

Hikmet Kıvılcımlı Kitabı: Seçme Metinler ve Üzerine Yazılar

© Dipnot Yayınları, 2015

■■■

Dipnot Yayınları: 250
ISBN: 978-605-4878-74-1
Sertifika No: 14999
1. Baskı: 2017/Ankara

■■■

Editör: Emir Ali Türkmen
Hazırlayan: Ahmet Kale
Düzeltili: Ümit Özger
Kapak Tasarımı: Yılmaz Aysan

■■■

Baskı Öncesi Hazırlık: Dipnot Bas. Yay. Ltd. Şti.
Baskı: Sözkese Matbaacılık (Sertifika No: 13268)
İvedik O. S. B. 1518. Sok Mat-Sit İş Merkezi No: 2/40 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0312) 3952110

■■■

Dipnot Yayınları
Selanik Cad. No. 82/24 Kızılay/Ankara
Tel: (0312) 4192932/Faks: (0312) 4192532
e-posta:dipnotkitabevi@yahoo.com
www.dipnotkitap.com

HİKMET KIVILCIMLI KİTABI

Seçme Metinler ve Üzerine Yazılar

Hazırlayan
Ahmet Kale

İÇİNDEKİLER

Sunuş	11
Kimdir Kıvılcımlı?	13
<i>Ahmet Kale</i>	

SEÇME METİNLER

1925-38 Yılları	29
Türkiye Gençliği'nin Sınıfı Mevkii	29
Emperyalizm Nedir?	32
Faşizm ve Türkiye	41
YOL Serisinden Seçmeler	47
Yol: Sunuş	47
Parti'de Konaklar ve Konuklar	62
Strateji Planı	74
İhtiyat Kuvvet Milliyet; Şark	78
1950-71 Yılları	129
İşçi Sınıfı Partisi'ne Giriş	129
Tartışılacak Tarih Tezi	140

Toplum Biçimlerinin Gelişimi	152
Türkiye’de Kapitalizmin Gelişimi Üzerine	181
Oportünizm Nedir?	193
Genellikle Askercil ve Sosyal Strateji-Taktik	204
Demokratik Zortlama	228
Anarşi Yok! Büyük Derleniş!	244
71 Sonrasından Seçmeler	255
Kutsallaştırmanın Son Halkası	255
Osmanlılığa Tarihçil Giriş	276
İsyan	309
Günlük Anılar	342
Kısa Yazılar	383
Ordu Kılıcını Attı!	383
Gözümüzü Açalım İhtilal Var	387
Proletarya Partisi Nedir?	390
Yeter Be!	396

HİKMET KIVILCIMLI ÜZERİNE YAZILAR

Bize Işık Tutan Dr. Hikmet Kıvılcımlı’ydı	403
<i>Vedat Türkali</i>	
Hikmet Kıvılcımlı: Baudelaire’in Albatros’u	415
<i>Ergun Aydınmoğlu</i>	
Bu Dünyadan Kıvılcımlı Geçti	427
<i>Selahattin Okur</i>	

Kıvılcımlı Yurtdışında	453
<i>Yalçın Yusufuđlu</i>	
Hikmet Kıvılcımlı: Mucadele Tarihimizdeki Yeri ve Rolü.....	465
<i>Mehmet Yılmaz</i>	
Kıvılcımlı Söyleminin Uğrakları: Tarih, Gelenek ve “Kutsal İhtilalcilik”	481
<i>Necmi Erdođan</i>	
Kıvılcımlı'nın Aşkınılığı ve Düşkünlüğü	503
<i>Metin Kayaođlu</i>	
Yazarlar	527

SUNUŞ

Konuları, Osmanlı ve İslâm tarihinden edebiyata, Marksist-sosyalist teori-den Türkiye devriminin strateji ve taktik sorunlarına kadar geniş bir yelpaze-yeye yayılan eserleriyle Türkiye sosyalist hareketinin en üretken düşünürü-dür Hikmet Kıvılcımlı. Yörük Ali Efe çetesinin saflarında komutan olarak bulunmasından TKP'ye ve oradan Vatan Partisi'ne uzanan siyasal mücadele serüveni onu bir eylem adamı olarak da önemli kılar. Ömrünün 22,5 yılını hapisanelerde geçiren Kıvılcımlı'nın Marksist klasiklerden yaptığı çeviriler de Türkiye sol kültürüne değerli birer katkı teşkil eder.

Hikmet Kıvılcımlı, 1930'ların başında Elazığ'da cezaevindeyken yazdığı *Yol* adlı 9 kitaplık seride Türkiye kapitalizminin özgül ve evrensel çizgilerini dair derinlikli bir analiz yapmıştır. (Ancak bu önemli eser yazıldığı tarihten otuz yılı aşkın bir zaman sonra gün yüzüne çıkacaktır.) Kürt meselesini ve Ermeni soykırımını da konu etmiş olan bu eserin yayımının gecikmesi Türkiye solu açısından büyük bir talihsizliktir.

1938 yılındaki Donanma Davası'nda 15 yıl hapse mahkûm olan Kıvılcımlı cezaevinde meşhur Tarih Tezi üzerine çalışmış, dışarı çıktığında "orijinal ve evrensel" bir tarih teorisi önermiştir. Kendi sağlığında *Tarih-Devrim-Sosyalizm* adıyla bir kısmı yayımlanan Tarih Tezi, Kıvılcımlı'nın bütün hayatı boyunca ürettiği eserlerinin adeta teorik çerçevesini teşkil eder. Hikmet Kıvılcımlı'nın genelde din, özelde İslâma yaklaşımı da onu Türkiye solunda müstesna kılar.

Kitabın Hikmet Kıvılcımlı'nın anlaşılmasına ve yeniden değerlendirilmesine mütevazı bir katkı sağlamasını umuyoruz.

Dipnot Yayınları

KİMDİR KIVILCIMLI?

Ahmet Kale

Türkiye sosyalist hareketinin kurucu kadrolarından, teorik ve pratik yaşamıyla örnek savaşçısı Dr. Hikmet Kıvılcımlı 45 yıl önce 11 Ekim 1971 tarihinde Belgrat'ta öldü.

Gerek devrimci yaşamı, gerekse ürettiği eserlerle bizlere çok önemli deneyimler bıraktı Kıvılcımlı. 69 yıllık yaşamının 50 yılı teorik-pratik savaşın içinde geçti. Örgütlü mücadeleye olan inancı, devrime bağlılığı yanında yazıp bizlere bıraktığı 100'ü aşkın eserle de yolumuzu aydınlatmaya çalıştı.

1902 yılında bugünkü Kosova'nın Priştine kentinde doğmuştu. Posta müdürü olan babasının Hicaz'a tayin edilışinden sonra geri dönmeyişi üzerine babasız büyümüş. 10 yaşında bir çocukken patlayan Balkan Harbi ile dağılan Balkanlardaki Osmanlı nüfusu ile yollara düşüp önce İstanbul'a, sonra Kuşadası'na yerleşmiş. Gencecik bir İdadi öğrencisi iken Yörük Ali çetesiyle Kuvayımilliye'ye katılıp, bir süre Köyceğiz Kuvayımilliye Askeri Kumandanlığı emrinde görev yapar. Daha sonra İstanbul'a dönüp Vefa Lisesi'nde yatılı okur.

Daha 19 yaşında bir Askeri Tıbbiye öğrencisi iken, kendi deyişiyile; "İmamın arkasındaki en sadık cemaat iken, *Kafirun Suresi'nden materyalizme atla[r].*"

Askeri Tıbbiye'de okurken tanıştığı genç komünistler aracılığıyla Türkiye Komünist Partisi'ne katıldı ve gençlik çalışmalarında yer aldı. 1925 yılında yapılan TKP kongresine gençlik hücresi delegesi olarak katıldı ve gençlik sorumlusu olarak MK'ya seçildi. Bu dönemde partinin yayın organı olan

Aydınlık'ın özel gençlik sayılarında Ahmet Tefvik imzasıyla yazılar yazdı. Aynı yıl ilk tutuklanmayı yaşadı. 1925 Şubat ayında gerçekleşen Şeyh Sait İsyanı bahanesiyle 1 yıl sonra çıkarılan ve hükümete sınırsız yetkiler veren Takrir-i Sükun Kanunu ve o kanunla kurulan İstiklal Mahkemeleri dönemin komünistlerini de hedef aldı. Kıvılcımlı da tıbbiyeyi bitirdiği yıl Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından tutuklanıp yargılandı ve 10 yıl kürek cezasına çarptırıldı. Af kanunu ile kısa sürede çıktı ama 1927 yılında ünlü TKP dönemleri Vedat Nedim Tör ve Şevket Süreyya Aydemir gibilerin partiyi tümenden polise teslim etme girişimleri sonucu yeniden tutuklandı ve 4 ay ceza aldı.

2 yıl sonra, bu defa İzmir'de açılan TKP davası ile ilgili yeniden tutuklanacak ve yargılanacaktır. 1929 İzmir Tevkifatı, Kıvılcımlı'nın siyasi yaşamında önemli bir dönüm noktası olacaktır. Tutuklanma ve yargılanma sonucu, 4 yıl 6 ay hapse mahkûm edilir. O zamanki İzmir *Hizmet* gazetesinin 29 Temmuz tarihli haberine göre, "Dr. Hikmet ise, kahverengi şapkasını giyerek, büyük bir soğukkanlılıkla; 'Hepimiz, çıkarken Kızıl bir profesör olarak çıkacağız' demiş ve gülmüştür"

Hükümlülerin hepsi değil ama Hikmet Kıvılcımlı, hapishaneyi, her anını çalışarak ve üreterek geçirdiği bir üniversiteye dönüştürmeyi başarmıştır. 1933 yılında Elazığ cezaevinden çıkarken, onlarca cilt çeviri ve orijinal eserler vardır dağarcığında. On yıllık parti yaşamının deneyimleriyle yazdığı ve o zamanki Merkez Komiteye tartışılması umuduyla sunduğu *TKP'nin Eleştirel Tarihi: YOL* adlı 9 ciltlik eseri de bunlardandır. Bu eserler: *Genel Düşünceler, Yakın Tarihten Birkaç Madde, Parti'de Konaklar ve Konuklar, Parti ve Fraksiyon, Strateji Planı, Düşman: Burjuvazi, Strateji Planı, Müttefik: Köylü, İhtiyat Kurvet, Milliyet: Şark ve Legaliteyi İstismar* başlıklarıyla bölümlenirler. *YOL* serisi, yazılışlarından 45 yıl sonra, 1978 ve sonrasında ancak yayımlanabilmiştir.

* * *

Cezaevinden çıktıktan sonra, "kendi elimle Parti'ye mal ettiğim" dediği Marksizm Bibliyoteği Yayınları'nı 1935 yılında kurar. Bu yayınevinden *Gündelikçi İş ile Sermaye* (Marks), *Karl Marks'ın Ekonomi Politikası, Sosyalizmi, Taktiği* (Lenin), *Karl Marks'ın Hayatı, Felsefesi, Sosyolojisi* (Lenin) ve *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesi'nin Sonu* (Engels) kitapları Kıvılcımlı'nın çevirileri olarak çıkar. O zamanki hayat arkadaşı ve partili devrimci yoldaşı olan Fatma Nudiye Yalçın'nın çevirdiği *Enternasyonal Açış Hitabesi* (Marks) ve *Marksizmin*

Prensipleri (Engels) ile Çeviren: C.M. imzasıyla, *Maymun'un İnsanlaşması Prosesinde Emegın Rolü* (Engels) kitapları da çeviri serisinden çıkarılır. Yine aynı yayınevi ve daha sonra kurulan Emekçi Kütüphanesi Yayınları'ndan telif eserler olarak da, *Türkiye İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı, Marksizm Kalpazanları Kimlerdir?, Edebiyatı Cedide'nin Otopsi, İnkılapçı Münevver Nedir?, Emperyalizm: Geberen Kapitalizm, Demokrasi, Türkiye Ekonomi Politikası, Marks-Engels, Hayatları, Sosyete ve Teknik* (F.N. Yalçı), *İspanya'da Neler Oluyor* (Hasan Ali imzasıyla) ve *Sovyetlerde Stahanov Hareketi* (Hasan Ali imzasıyla) kitapları ardı ardına yayımlanır. Bu yayın serisiyle Kıvılcımlı, bir yandan Marksizmin temel kavramlarını çevirilerle yaymaya, diğer yandan da orijinal araştırmalarla işçi sınıfının kurtuluşu yolunu aydınlatmaya çalışmaktadır. Telif eserlerden *Türkiye'de İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı*'nda, o günkü istatistiklerle, Türkiye işçi sınıfının niceliksel ve niteliksel varlığı ortaya konur. Varlığı ve eylemleriyle işçi sınıfının öncülüğü kavratılır. *Edebiyat-ı Cedidenin Otopsi* kitabı, Kıvılcımlı'nın cezaevinde iken okuduğu bir Edebiyat-ı Cedide seçkisinin eleştirisidir. Bu eleştiri, Cemil Meriç'in deyimiyle "bir edebiyat eleştirisiyle, bir çağın hastalıklarının teşhiri"dir. *Emperyalizm Geberen Kapitalizm*, Lenin'in kitabından benzetmeyle, Türkiye Finans-Kapitali'nin nasıl gelişip, emperyalist ilişkiler içinde yer aldığını daha o günlerde (1935) ortaya koyar. *İnkılapçı Münevver Nedir?* broşüründe, o günlerde ölen Fransız komünisti Henri Barbüs'ün kimliğinde devrimci bir aydının karakterini tespit eder. Devrimci bir aydını, kitle adamı, parti adamı ve enternasyonalist olarak tanımlayıp, Barbüs'ü örnek gösterir. *Marksizm Kalpazanları Kimlerdir?* eserinde ise dönemin kalp (sahte) Marksistlerini Kerim Sadi'yi prototip olarak teşhir eder.

Marksizm Bibliyoteği Yayınevi'nin kapatılması üzerine kurduğu Emekçi Kütüphanesi ile yayınlarına devam eder. 1937 yılında yayımladığı *Demokrasi, Türkiye Ekonomi Politikası* kitabı için ilerde kendisi şöyle diyecektir:

Ölüm döşeginde Mustafa Kemal, kendisini çoktan öldürmüş, mumyalamış ve içinden çıkılmaz bir mezar-ehrama gömmüş bulunan finans-kapitale en son hizmetini yaptı: Toprak reformu geveleyen İnönü'yü düşürdü. Yerine İş Bankası haydut yatağında: "Bir torba altın verdim, bana bir çuval altın getirdi" dediği Celal Bayar'ı Başvekil yaptı.

Bunu beklemiyor değildim. Hatta *Emperyalizm* kitabında, yazılı olarak daha 1935 yılı, Bayar'ın 1937'de olduğu gibi, Türkiye Ekonomi ve Politikasının başına buyruk olacağını yazmış, 1950 DP saltanatını sezmiştim.

1937 Darbesi, Naziliğin Türkiye'yi finans-kapital dehlizlerinden teslim alış prosesini taçlandırmıştı. (...) O vesile ile oturdum *Demokrasi: Türkiye Ekonomi Politikası'nı* yazdım. Orada ne dediklerim yayımlandı (*Günlük Anılar* s. 297).

Bu yayınların yanında o dönem yayımlanan *Yeni Adam*, *Her Ay* gibi dergilerde yazılar da yazmaktadır. Nihayet 1937 1 Mayıs'ından başlayarak, Karl Marks'ın *Kapital*'ini fasiküller halinde yayımlamaya başlar. 20'şer sayfalık bu fasiküller ancak 7 sayı yayımlanabilir. O dönemde yazdığı ve yayımlayacağını ilan ettiği, *Din Tarihinin Materyalizmi*, *İslâm Tarihinin Materyalizmi*, *Osmanlı Tarihinin Materyalizmi* ve *Bergsonizm* adlı kitaplarını yayımlayamadan, ünlü Donanma Davası provakasyonu ile yeniden tutuklanır ve 12 yıl hüküm giyer. Sultanahmet ve Çankırı cezaevlerinden sonra 11 yılını Kırşehir cezaevinde geçirip, 1950 affıyla çıkar. Yine onlarca eserle tabi.

Burada adı geçen *Din Tarihinin Materyalizmi*, *İslâm Tarihinin Materyalizmi*, *Osmanlı Tarihinin Materyalizmi* eserleri için Kıvılcımlı'nın yayımlanmamış bir önsöz denemesinde şöyle bir saptaması var:

1938 Yavuz davasında, gerek Osmanlı, gerek İslâm tarihinin maddesi üzerine olan el yazmaları, gizli polisçe birer suç belgesi imişçe gasp edildi. Ve bir daha o el yazmalarının tek tük, eksik taslaklarından başka izini tozunu bulamadık. Hele Kur'an-ı Kerim'i satır satır izleyerek özenle temiz ettiğimiz 'İslâm Tarihinin Maddesi' kitabın 1.cildi bağırta çağırta yok edildi. Söz verilmişken, yıllarca sonra bulunamadığı gerekçesiyle geri verilmedi (*Tarih Yazıları* s. 12, Sosyal İnsan Yayınları).

İşte o yok edilen 1. cilt muhtemelen *Din Tarihinin Materyalizmi* incelemesidir. Kalan artıklar ise daha sonra *Allah-Peygamber-Kitap* başlığıyla toplandı. Osmanlı tarihi üzerine yazdığı 3 ciltlik çalışması da Sosyal İnsan Yayınları tarafından tam metin olarak 2007 yılında tek kitap halinde yayımlandı. Kıvılcımlı, Osmanlı Tarihi üzerindeki bu incelemesini hem orijinal Tarih Tezi'nin bir uygulaması, hem de bugünkü Türkiye Toplumunun içinden çıktığı Osmanlı toplum yapısının özgün ve alternatif bir değerlendirilmesi olarak yapmıştır.

Bu arada 1951 yılında o zamana kadarki en büyük TKP tutuklamaları olur. Mevcut TKP yöneticileri toplanır. Kıvılcımlı son yıllarda hapiste olduğundan tutuklama dışında kalmıştır. Burjuvazinin "Komünistlerin kökünü kazıdık" demagojilerine karşılık, dışarıda kalan kadrolardan kimileri ve işçileri toplayarak, "İşçi sınıfının hak ve varlığını korumak" sloganıyla, 1954 yılında Vatan Partisi'ni kurar. Vatan Partisi 3 yıllık ömründe fazla bir örgüt-

lenme başarısı gösteremez ama gerek varlığıyla, gerekse 1957 seçim kampanyasındaki faaliyetleriyle sosyalistlerin sesinin kısılamayacağını dosta düşmana gösterir. Bu dönemde – 1953 yılında, İstanbul’un Fethinin 500. yılı dolayısıyla yayımladığı *Fetih ve Medeniyet* broşürüyle, daha sonra geliştirip yayımlayacağı Tarih Tezi ışığında İstanbul’un fethini yorumlar. Bu fethi, önemli bir şehrin alınmasının çok ötesinde, antika tarihte oldukça önemli bir olay olarak yorumlar. Bunun dışında daha çok parti çalışmalarına ilişkin yayınlar yapar Kıvılcımlı. Vatan Partisi’nin kuruluş gerekçesi olan *Kuvayımilliyeciliğimiz*, 1956 yılında İstanbul Üniversitesi Anayasa Kürsüsü’nün bir anketine cevaben yazdığı ve Suat Şükrü imzasıyla yayımladığı *Anayasa Teklifi* ve 1957 yılı Bütçe’si eleştirisi olarak yazdığı *Siyasetimiz* ve bir sendika kongresini hicvettiği uzun şiirden oluşan, Dede Hande ismiyle, *Soğan Ekmek Kongresi*’ni yayınlar. Bu sırada, Partinin yayın organı olarak, aylık çıkan ve ancak 4 sayı yayımlanabilen “Vatandaş” gazetesi de çıkarılır. Bu yayınlardan *Vatan Partisi Programı*, *Kuvayımilliyeciliğimiz* ve *Anayasa Teklifi* bir bütün halinde Türkiye’nin Demokratik Devrimi’nin asgari programını oluştururlar.

1957 seçimlerine katılan Vatan Partisi, iktidar yanlılarının kışkırtma ve saldırıları altında kısıtlı bir seçim çalışması yapar. İstanbul’un Eyüp ilçesindeki seçim mitinginde yaptığı ünlü “Eyüp Konuşması”ndan sonra tutuklanır ve Vatan Partisi’ne de kapatma davası açılır. 2 yıl süren ağır tutukluluk hali ve yargılamalardan sonra Vatan Partisi beraat eder. Buraya bir-iki cümle ekleyelim: Bilir bilmez çok kişi Vatan Partisi’ni anarken “kapatıldı” belirlemesi yapıyorlar. Vatan Partisi kapatılmamış, 3 yıla yakın yargılama sonucu beraat etmiştir.

Burada Eyüp konuşması üzerine de kısa bir yorum yapmak lazım. Bu konuşmada İslâmiyetin doğuş çağındaki, mülkiyete ve faize karşı olan özünün Sosyalizm açısından değerlendirilmesi yapılır. Bu bakımdan son derece orijinal ve öncü bir değerlendirmedir. Ancak konuya yüzeysel bakıldığında sanki günümüzde de İslâmiyet övülüyormuş izlenimi çıkarılmaktadır. Nitekim Kıvılcımlı için, çoğu zaman iyi niyetle “Müslüman Komünist” nitelmesi yapılabilmektedir. Kıvılcımlı ne herhangi bir dinden, ne de herhangi bir dine karşıdır. O, kendi ülkesinin insan yapısını iyi kavramış, bilinçli bir Tarihsel Materyalisttir. Kendi kaleminden yazdığı yaşam öyküsünde: “Kul ya eyyühel Kâfirun... suresinden materyalizme atlayış” diyerek kendi konumunu açıkça belirtir.

27 Mayıs olmuştur. Milli Birlik Komitesi görevdedir. İşçi sınıfının politik bir örgütü yoktur ama Kıvılcımlı işçi sınıfı adına MBK'yı yönlendirmek amacıyla iki açık mektup yazar MBK'ya. Ve Bunları *II. Kuvayimilliyeciliğimiz* adıyla kitaplaştırır.

1961 yılında kurulan Türkiye İşçi Partisi'ne ihtiyatla yaklaşır Kıvılcımlı. Ancak karşıya da almaz, izlemeyi sürdürür. 1965 seçimlerinden sonra TİP'e uyarı ve eleştirilerinden oluşan *Uyarmak İçin Uyanmalı, Uyanmak İçin Uyarılmalı* (TİP'e teklifler) kitabını yayımlar. Eleştirisi suskunluk ve kızgınlıkla karşılaşılır. Yine o yıllarda TİP'in Üsküdar ilçesine yaptığı üyelik başvurusu "eski ve tescilli komünist" olduğu için genel merkeze başvurusu gerektiği öne sürülerek reddedilir.

1965'te yeniden kitap yayımlamaya başlar. Tarihsel Maddecilik Yayınları'nı kurmuştur. Bu dönemde ilk olarak daha önce YOL serisinde yazdığı *Yakın Tarihten Birkaç Madde* kitabının geliştirilmiş gibi olan *Türkiye'de Kapitalizmin Gelişimi* yayımlanır. Sonra, 30 yıla yakındır üzerinde çalıştığı, Antika Tarihin gidiş kanunları üzerine orijinal görüşlerini tezleştirdiği *Tarih-Devrim-Sosyalizm*, ardından da tezini somutladığı bir örnek olarak, *İlkel Sosyalizm'den Kapitalizme İlk Geçiş: İngiltere* kitaplarını yayımlar. Yine bu dönemde *Karl Marks'ın Özel Dünyası* yayımlanır. Ayrıca, bir gazetenin yarışmasına Sadık Göksu ismiyle yolladığı *Türkçe'nin Üreme Yolları*, kitap olarak 1966 yılında basılırlar.

1967 yılı başlarında haftalık olarak yayımlayacağı *Sosyalist* gazetesini çıkarmaya başlar. İmkânsızlıklar yüzünden ancak 7 sayı yayımlanabilir gazete. Gazetesi kapanınca, o zamanlar çıkan başka sol dergilerde yoğun olarak yazmaya başlar. *Ant*, *Türk Solu* ve *Aydınlık* dergilerinde sayısız makaleleri çıkar. Bu yazıların tamamını burada sıralamayacağız ama sadece belli başlı birkaç tanesini anmak bile, onun Türkiye ve dünya meselelerindeki duyarlılığını ve ustalığını göstermemize yeter. "Deccal Kapımızı Nasıl Çalıyor?", "Çek Meselesi mi, Dünya Meselesi mi?", "Sayın İ.İ. Paşa'ya Açık Mektup", "Üretim Nedir?", "Türkiye Halkının Teşkilatlandırılması", "Türkiye'de Sınıflar ve Politika", "Lenin ve Türkiye", "Çin Halk Cumhuriyeti-Kızıl Bekçiler", "Kendimize Gelelim", "Ya Birleşmek Ya Ölüm (Kanlı Pazar Üzerine)", "Ho Amca'nın Düşündürdüklerinden", "Genel Olarak Sosyal Sınıflar ve Partiler", "Gençliği Azıcık Anlayalım", "Dinin Türk Toplumuna Etkileri" ve bunlar gibi daha onlarca yazı.

1970 yılında yeniden kitap ve yazı çalışmalarına hız verir Kuvilcımli. Yükselen 68 hareketinin Finans Kapitalce tuzaklara çekilmeye, özellikle üniversite gençliği üzerinde süre avlarının düzenlenmeye çalışıldığı günlerle gelmiştir. Bir yandan işçi sınıfını ve gençliği İşçi Sınıfı Partisinde örgütlemek, öte yandan da her gün yükselen provakasyonlara karşı herkesi uyarmak için sağlığının bozuk, yaşının ileri olmasına bakmadan kan ter içinde çalışmaktadır. Son 2 yılda, 8'i narkozlu 13 operasyon geçirmesine karşın (prostat kanserlidir), kitaplar ve gazete yayımlamakta, ulaşabildiği ve çağrıldığı her yere giderek konferanslar vermektedir. 1970-71'de yeniden yayımlanan *Sosyalist* gazetesi, 1971 Nisan ayının sonunda (26. sayısında) sıkıyönetimce kapatılır.

Bu yıllarda yayımlanan kitaplar da: *Bilimsel Sosyalizmin Doğuşu, Oportünizm Nedir?, Halk Savaşının Planları, Devrim Zorlaması, Demokratik Zortlama, Anarşi Yok! Büyük Derleniş!, İşçi Sınıfı Partisi Nedir: Vatan Partisi Tüzüğü ve Programı, 27 Mayıs ve Yön Hareketinin Sınıfsal Eleştirisi, Toplum Biçimlerinin Gelişimi, Metafizik Sosyolojiler* ve bazı kitapların o dönem yapılan 2. baskıları...

12 Mart darbesi sonrası ilan edilen sıkıyönetim tarafından aranmaya başlayınca ilerleyen prostat kanserinin tedavisini de amaçlayarak yurtdışına çıkar. 1971 Nisan ayı sonundan itibaren tuttuğu *Günlük Anılar* başlıklı notlarında yurtdışı "trajedisi"ni bütün ayrıntılarıyla anlatır.

Ölümünden bir hafta kadar önce, dönemin Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri Brejnev'e yazıp yolladığı mektubunda kendi yolunu ve durumunu şöyle özetler:

Bir Marksist-Leninist militan, Türkiye'de, teorice ve pratikçe tam 50 yıl dövüşüyor. 22 yıllık hapisanelerini, her defasında, Lenin'in dediği gibi: "Alfa-be"den başlayıp yüce Cebir'i bitirecek bir okula çeviriyor. Sabırlıcasına ve sistemlencesine: Marks-Engels-Lenin-Stalin'i, Tarihi, Ekonomi Politikası, Diyalektiği, Tarihçil Maddeciliği klasik olarak etüd ediyor. Ve Lenin'in öğütlediği gibi: Kendi ülkesinin tarihini, ekonomi politikasını ve sınıf ilişkilerini, özge orijinallikleri içinde araştırıyor. Böylece o militan yüzlerce kitap yazıyor. Kendi dilinde, çoğu temelli orijinal olan 40'tan aşırı kitap yayımlıyor (*Günlük Anılar*, s. 369).

Evet tam da bu paragrafta dediği gibi bütün ömrünü mücadeleye ve çalışmaya adanmış, hapishaneleri okula dönüştürmüş, her cezaevinden çıkışta ciltler dolusu eser katmış dağarcığına, sabırlı ve sistemlice çalışarak Mark-

sizmin bütün klasiklerini etüt ederek kendi orijinal sentezini oluşturuyor. Bu çalışmaları sırasında da hiç şöyle bir komplekse kapılmıyor: “Yahu ben kuş uçmaz kervan geçmez bir ülkenin, pek az kullanılan bir dilinde yazan, adsız, sansız basit bir militanıyım. Ne haddime benim Marks-Engels’in tamamlamaya ömürlerinin yetmediği konulara el atmak. Ne haddime Lenin’in öğüdüne uyarak, orijinal araştırmalar yapıp Marksizme katkıda bulunmak...”

Bunların hiçbirini demediği gibi, aksine ustaların tamamlamaya fırsat bulamadığı konularda araştırma yapmayı, o konularda özgün sentezlere ulaşmayı görev sayıyor.

Kendisinin ömrünü harcayarak geliştirdiği *Tarih Tezi*'ni, Marks'ın *Grundrisse* eseriyle karşılaştırdığı *Toplum Biçimlerinin Gelişimi* kitabına yazdığı önemli önsözde şunları yazıyor:

Türkiye’izde özellikle solcu veya sosyalist, hatta koyu Marksist olan kişilerin bir güzel huyları vardır. Dünyanın yedi iklim dört bucağında, okyanusun derin diplerinde bir ufalık Batılı düşünce işittiler mi yeryüzünün en coşkun heyecanı ile onu kamuoyuna sunarlar. Batıdaki yazıları Türkçeye çevirmek için can atarlar. Türkiye’de kendi içlerinden biri aynı konuları işlemişse, yüzüne karşı “vallaha bilmem” derler, ardından katıla katıla değilse bıyık altından gülerler (*Toplum Biçimlerinin Gelişimi*, s. 13, Sosyal İnsan Yayınları).

Türkiye’deki “sol” çevreleri böylece eleştirir. Böyle bir ortamda yapılan en özgün araştırmalar bile zindan duvarına vurulan yumruk kadar bile ses getirmiyordu. Nitekim Kıvılcımlı’nın her türlü çabası gibi özgün tarih araştırması da susuşla karşılandı.

Türkiye’nin solcuları böyleydi de diğer ülkelerdeki “sosyalist teorisyenler farklı mıydılar sanki?

Acı da olsa görmezlikten gelinemez. Sosyalist teorisyenler ekonomik, politik ve edebi otorite dışına çıkamaz hale geldiler. Dogmatizmin kaçınılmaz beyin kireçleşmesi başlamıştı. Marks’ın bir konu üzerine söyledikleri varsa, ne âlâ. O sözler, metinlere oldukça sadık kalınmaya çalışılarak, aktarılıyordu. Eğitim görmüş işlek medrese bilgini çabaları tatlı tatlı dökülüyordu.

Marks o konuda söylenilmemiş bir nokta görüp ileride araştırmayı mı not etmişti? O notun anlamını bile tartışmak kutsallığa aykırı tutuluyordu. Sırf sözde Marksizmin yanılmazlığını ispatlamak erdemi ağır basıyordu. Bu erdem bir patrik latası gibi sırtlara giyilerek, sarsılmaz büyüklüklerle susuluyordu.

Marks'ın Antik Tarih konusundaki araştırmaları, bütün teorik derinliğine rağmen, tamamlanmamış bir eserdir. O zamanki verilerle tamamlanabilmesine de imkân yoktu. Bu yüzden, Marks gibi, Engels de yayımlamak istemedi. Kautskylerden ise böyle bir şey zaten beklenemezdi. Üstünden yüz yıla yakın zaman geçtikten sonra, tam da evrenin yüzünü değiştiren Stalingrad savaşının kızılca kıyametleri ortasında bu araştırmalarla kim uğraşacaktı? (Aynı eser, s. 11)

Yerli ve yabancı sosyalistlerin tavrı bu. Bu durumda pes edip havlu atmaz Kıvılcımlı. Çünkü onun anlayışında “İnsan varsa, görev vardır” Görev ise;

Zaten amacımız bir tez herhangi bir “Tez” ve “Madde” gösterisi değildi. Sınıflar savaşı pratiğimizde, som gerçekliğimizce aydınlanmaktı. Vardığımız genel tarihcil sonuçlar, Türkiye'nin Ekonomi ve Toplum karakteristik özelliğine yeterince ışık tutmuştu. Bizim için, “Bilginlerin kulaklarına üfürülecek” soyut bilimden çok, savaşın anlamına ve biçimine yön verecek sonuçlardı.

Sonuçlara göre sosyal ve politik olaylarımızı 30 yıldır işledik durduk (*Tarih Yazıları*, s. 239, Sosyal İnsan Yayınları).

Kıvılcımlı'nın bütün bu çabaları Türkiye'de sağlı sollu büyük bir susuşla geçiştirildi çok uzun yıllar. Çünkü Türkiye aydınının, sağda ise batılı “büyük” düşünürleri, solda ise kimi Sovyet metinlerini çevirip aktarmak yetiyordu. Ne haddineydi geri ülke marksistinin araştırma yapmak, sentezlere varmak. Bakın Kıvılcımlı'nın tespitlerine:

“Susuş kumkuması” mutlakta. Üniversite “Baba Zeus”ları, önüne gelen Tarih Tezi'ne metelik vermeye tenezzül edemezlerdi. Ya neyderlerdi? Çok sıkıştırıcı genç sorular karşısında: “Saçma” derlerdi. “Deli Saçması”...

Kim varmış, yani, “bu memleket”te baştan bilim yapacak? “Batılı”ya sözü müz yok. İlla bir Türkiye'nin Türk'ü çıkıp, “Batı”dan intihal etmediği yorum yapmaya kalkışırsa, o, haddini bilmemek ki, Had: Batı biliminden intihal sınırında dolaşmalıydı. O sınırın tekeli ise ancak Akademik kariyerin elinde tanınırdı. Onlar hadlerini bilirlerdi (aynı eser, s. 241-242).

Kıvılcımlı çok genç yaşlarında bu özgüvene sahipti. 1935 kitapları arasında çıkan kitaplardan birinin adı *Emperyalizm, Geberen Kapitalizm*'dir. Bildiğimiz gibi 20 yıl kadar önce Lenin usta da *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* isimli bir eser yazmıştı. Daha 30'lu yaşların başlarındaki Kıvılcımlı, “taklit ediyor” denir diye düşünmeden Emperyalizmi Türkiye şartları açısından inceleyen bir kitap yazdı. Nitekim 1965 yılında da Lenin'in

“Rusya’da Kapitalizmin Gelişimi” kitabını çağrıştıran *Türkiye’de Kapitalizmin Gelişimi* kitabını yazar. 1936 yılında o zamanın “parlak” filozoflarından Henry Bergson’u bir kitapla eleştirmekten geri durmaz.

Kıvılcımlı’nın devrimci özgüveninin önemli göstergelerinden biri de Hegel üzerine yazdıklarıdır. Henüz yeni harflere aktarılma aşamasında olan “Hegel” araştırmasının girişinde kendi araştırmasını şöyle tanımlıyor:

Engels’in hiç değilse Feuerbach üzerine *Klasik Alman Felsefesinin Sonu* eseri gibi ölmez dirilikte bir etüdü kaldı. Hegel üzerine Marks’ın veya Engels’in öyle ayrı bir incelemeleri olamadı. O boşluğu Diyalektik Maddecilik’e azıcık eğilen her baş duymazlıktan gelemiyor. Herkesin Marks’tan alarak bildiği bir şey vardır. Hegel diyalektiği tepesi üstünde yürür, ayakları üstüne getirilmelidir. İyi ama o baş aşağı duran Hegel diyalektiğinin kendisi neydi ve nasıl tepesi taklak yürüyordu?

Bunu Marksizm açısından yeterince İŞLEMİŞ ve yeterince YORUMLAMIŞ bir eser var mıdır? Şimdiye dek elimize geçmedi. Hegel üzerine yazılan bütün denemeler, Hegel felsefesini yine hep sırf Hegel’in anlattığı gibi anlatmaya çalıştı. O yüzden Hegelci diyalektik, Hegel’in kendisinde olduğu kadar karışık, ağdalı ve anlaşılmaz kaldı.

Çünkü aslına bakılırsa Hegel kendisi, kendisini gereği gibi anlamış değildi ve anlayamazdı da. Hegel’i anlamak ve anlatmak için Tarihçil Maddeciliğin imbiğinden geçirmek gerekiyordu. Hegel zamanında ise Tarihçil Maddecilik henüz doğmamıştı.

Diyalektiğin maddeci açıdan kavranılışı ve kullanılışı sırf Marksizm demektir. Oysa Marksizmi Hegel’e uygulanmak gerekliydi.

AŞAĞIKI ARAŞTIRMA ÖYLE BİR DENEME OLACAKTIR (biz majiskülledik. “Hegel” metni, giriş bölümünden).

Buraya bir de Cemil Meriç üstadın, günlüklerini içeren *Jurnal* adlı eserinde yer alan (8 Mart 1981 tarihli notundaki) Kıvılcımlı değerlendirmesini alalım:

Kıvılcımlı’nın Edebiyat-ı Cedide’yi feth-i meyyit (otopsi) masasına yatırdığı, küçük fakat dopdolu karalamayı kırk yıl önce okumuştum. Nazım’ın şiirleriyle ilk karşılaştığım zaman duyduğum tedirgin ve düşmanca bir ruh haliyle ayrıldım o sayfalardan. Kıçkırık bir edebiyat amatörü idim. Lise yıllarının kazandırdığı tek alışkanlık: oldukça ahenkli cümleler kurabilmek, bir yabancı dile yazılan kitapları az çok sökebilmeekten ibaretti. Kıvılcımlı’yı anlamamazdım. Şarkıdan çok çığlığa benzeyen bu ses, demir parmaklıklar arkasından geliyordu. Edebiyat-ı Cedidecileri toptan seviyordum. Kıvılcımlı, por-

selen mağazasına giren fil gibi, vitrinden hayran hayran seyrettiğim o muhteşem heykelleri deviriyor, çiğniyor, parçalıyordu. Böyle bir katliamdan zevk alamazdım. Yazar, belagat kanunlarını hiçe sayıyor, elindeki balyozu bir dönemin sevgi ve takdirleriyle taçlanmış o kibar heykelciklere savurup duruyordu. Her tahrip içimizde uyuyan canavarı şevke getirir. Otopsi, mahiyetini açıkça bilmediğim günahkâr bir sevinç de telkin ediyordu bana... "Otopsi"de yerini bulamamış haşin ve haşarı bir tecessüsün (merakın) arayış ve buluşları vardı. Atak, terbiyesiz, deli dolu bir yazardı Kıvılcımlı. Zincirlerini şakırdatan bir arslan edasıyla kükrüyordu... Kıvılcımlı, Kemalizmin zaferinden sonra, bir çağ edebiyatını, bütün pislikleri, bütün anakronizmleri ve başarıya benzeyen başarısızlıklarıyla tasfiyeye koşan bir neslin en uyanık, en şuurlu temsilcilerinden biriydi. Marksizm sert bir içki gibi başına vurmıştu. Nazım'ın *Resimli Ay*'daki "Putları Deviriyoruz" tefrikasını karalamak için şairane kabiliyet, Batı estetiği ile bir miktar yatıp kalkmış olmak yeter de artardı. Ama Edebiyat-ı Cedide'nin gerçek bir otopsisini yapmak, bu edebiyatın hastalıklarını, tercümanı olduğu medeniyetin hastalıkları olarak teşhis etmek, bir kelime ile Batı ile Doğu'nun muhasebesini yapmaya kalkmak, kıyaslanamayacak kadar çetin bir işti. Kıvılcımlı, peygamberane diyebileceğimiz çizgilerle, yapılması gereken araştırmanın oldukça başarılı bir taslağını sundu.

Daha sonraki Marksçılardan hiçbiri onun vardığı irtifaa (yükseklik) çıkamadılar. Düşünen bir adamdı Kıvılcımlı. Hızlı düşünen bir adamdı. Otopsi, yeni bilgilerle zenginleştirilebilir. O zaman için pek tabii olan aşırılıklar düzeltilebilir. Çıgılda ahenk aranmaz. Bu bir polemiktir. Kıvılcımlı ülkemizin yetiştirdiği en büyük polemikçilerden biri olmak vasfını uzun zaman sürdürecektir" (*Jurnal*, 2. cilt, s. 284-286, İletişim Yayınları).

1971 Nisan ayında Sıkıyönetimce aranmaya başlar. Evinden ayrılır ve ölümüne kadar geçen süre trajik bir kaçış öyküsüdür. İdamla aranmaktadır, prostat kanserinden dolayı ölüme yaklaşmaktadır. Bir de... Kendi satırlarından aktaralım:

Şimdi üç ölüm cezası ile mahkûm bulunuyorum:

1 – Prostat Adeno Karsinom başlangıcı. Yetmişinde insan için tabii idam hükmüdür. Ona bir diyeceğim yok. Ondan kaçamam.

2 – Türkiye'de Sıkıyönetim Mahkemesi: "Yılanın başı", "Azıllı komünist" olarak, idam cezasıyla tevkifime karar verdi. Bunu da sosyal ve politik bakımdan 'tabii' sayıyorum. Bundan kaçtım.

3 – Nerede ve hangisi olduğunu bilmediğim bir "Türkiye Komünist Partisi", beni bu sıra Parti'den atmış. Bu moral "idam" kararını artık "tabii" bulamıyorum. Ve kaçamıyorum.

1. ve 2. ölüm cezaları olacağına varır. 3. ölüm cezasına karşı hiç değilse burjuva mahkemelerindeki kadar savunma hakkımı kullanmazsam, bu savaş dünyasından giderayak, son görevimi yapmamış olurum.

1971 Haziranı Sofya'da –bana değil, yanımdakilere- benim “Türkiye Komünist Partisi”nden atıldığım söylendi.

O güne dek, “Parti” adına hiç kimse bana özel yaşantım veya ideolojim açısından en ufak bir eleştiri yahut bildiri yapmadı. Düşünce ve davranışlarıma karşı yalnız ‘saygı’ gösterileri duydum. (...) 50 yıllık pratikte, hiçbir polis işkencesi ağzımdan ne bir örgütü, ne bir kişiyi suçlayacak tek söz almadı. (...) 50 yıldır sık sık çağırdığım Türkiye dışına, 50 dakika dinlenmek için olsun gidemeyecek kertede “içerideki” yükümlerimi bir an bırakmadığımı, sosyalist ahlakını sifira düşürmemiş hiç kimse inkâr edemez. Tartışılmaz gerçek bu iken, 50 yıl sonra kanser illetimin Türkiye’de tedavi olanağı bulunmadığı için, kavga arkadaşlarımla ısrarı ile ve kendi kanunlarını çiğneyen militarist-faşist mahkeme, en haksız yere idam cezasını peşime düşürdüğü gün, dışarıya kaçır kaçmaz önüme sosyalist ülkelerde çıkarılan bu politik ‘idam’ cezası, hangi vicdanın ve iz’anın ürünü olabilir? (*Günlük Anılar*, s. 251-253).

İşte bu üç ölüm cezası el ele vererek, biri diğerinden zerrece farklı ve insafsız olmadan, bu büyük devrimcinin, ülkesinden, kavgasından ve sevdiklerinden uzakta, Belgrad’ ta bir hastanede ölmesini sağladılar.

11 Ekim 1971 günü aramızdan ayrıldı Kıvılcımlı.

Ölümünden sonra izleyicilerince çeşitli yol ve biçimlerle Kıvılcımlı’nın düşünce ve eylemleri yaşatılmaya, sürdürülmeye çalışıldı. Biz burada o çalışmalarını değerlendirmek durumunda değiliz. Ancak ölümünden sonra yayımlanmış olan eserlerini de sıralayarak bitirelim bu tanıtım yazısını:

Ölümünün üzerinden geçen 45 yılda çeşitli çevreler ve yayınevleri tarafından çok sayıda eseri basıldı ve yayılmaya çalışıldı. Bu eserlerin sayısı (bazı derlemeler ve dergi yazılarından bazılarının kitaplaştırılması ile beraber) sağlığında yayımladıklarından daha az değildir.

68 gençliğinin bilimsel gerçeklerle yönlendirilmesi amacıyla çeşitli dergilere yazmış olduğu, bir kısmını yukarıda andığımız yazıları broşürler halinde tekrar tekrar basılarak eğitimlerde kullanılmıştır. Bunları sıralarsak: *Üretim Nedir?*, *Genel Olarak Sosyal Sınıflar ve Partiler*, *Türkiye’de Sınıflar ve Politika*, *Kısaca Marksizm Düşünüşü*, *Leninizm Nedir?*, *Diyalektik Materyalizm*, *Marks-Engels...*

Dergilerde yayımlanmış yazılardan oluşturulan kitaplar:

Deccal Nasıl Kapımızı Çalıyor, Türkiye Köyü ve Sosyalizm, Kadın Sosyal Sınıfımız, Sayın İ.İ. Paşa'ya Açık Mektup

Çeşitli konuşma, konferans ve seminer metinleri:

Eyüp Konuşması, Dev-Genç Seminerleri, TİP İlçelerinde Seminerler, Durum Yargılaması Konferansı

Yarışma için gazetelere yollamak üzere yazılan metinler:

"Dinin Türk Toplumuna Etkileri"

"Türkçenin Üreme Yolları (Sadık Göksu mahlasıyla.)"

Çeşitli yazılarından yapılan özel derlemeler:

Gençliğe Yazılar (68'in 40. yılı dolayısıyla değişik dergi ve kitapta yayımlanmış olan 17 yazıdan oluşturulmuş bir seçki.)

Tarih Yazıları (Kıvılcımlı'nın bazı yayımlanmış tarih etütleriyle birlikte, o zamana kadar yayımlanmamış ve çok az tanınan bazı yazıları da alınarak 2011 yılında yapılan derleme.)

Osmanlı Tarihi'nin Maddesi (3 Cilt tam metin), *Devrim Nedir?*, *Günlük Anılar, Hürriyetimiz ve 1. Cihan Savaşı Faciası, Ekonomik Mücadele Üzerine, YOL* (yukarda tanıtmıştık. Elazığ cezaevi günlerinde yazıldığı halde ancak ölümünden sonra 9 kitap halinde basılmıştır.), *Komün Toplumu Üzerine Notlar* (*Komün Gücü* ismiyle basıldı), *Allah-Peygamber-Kitap, Diyalektik Materyalizm Nedir, Ne değildir?, İlkel Sosyalizmden Kapitalizme Son Geçiş: Japonya, Bergsonizm.*

45 yıl önce kaybettiğimiz, sağlam bir karakter, örnek bir kişilik, sarsılmaz bir devrimci mücadele azmi, sosyalizme ve örgütlü mücadeleye sıkı bağlılık ve kaya gibi sınıksız bir devrimci özgüven gibi erdemlerinin dışındada on binlerce sayfalık teorik eserle hâlâ yolumuzu aydınlatan bu büyük devrimciye saygıyla.